

Haxhamnen på flera ställen i Norrland (haxe är en norrländsk storbåt), Skutskär vid Gävle, Skonarviken på åtskilliga ställen, alla visar de på hamnar, hamninlopp eller nöd- och vinterhamnar, där fartygen lades upp innan det frös till.

Och det vanligaste ortnamnledet i sammanhanget är förstås Hamn- eller -hamnen. Vilken företeelse kan ha större betydelse för sjöfolk, trots allt, än en hamn?

Hamnar utmärks också på annat sätt. Om det gäller lastageplatser kan vik- en eller udden vara uppkallad efter lasten som togs in där: Vedviken, Malmgrund, Koludden, Tjäruskär. Även Kalk-, Salt-, Järn- och Tegel- är namnled som förekommer i sammanhanget. Inte så sällan kan dessa namn dock syfta på en fartygslast som gått i djupet på stället.

Är det ett rastställe handlar kanske ortnamnen om Krog- eller Gäst-. Om handel på platsen kan namn på Köp(man)-, Salu- och i Norrland Korsmäss- berättas (Korsmässmarknaden i Härnösand var i äldre tid det största norrländska handelsevenemanget).

De namn som jag har kallat auktoritetsnamn, av religiöst slag (helgonnamn, namn på Biskop- Gudman- o s v) eller profant (Fogdudden, Kungsholmen m fl) är också intressanta. Men de är också svåra att tolka. Många gånger tycks de höra samman med segellederna.

Slutligen skall omnämnas en typ av namn som utmärker skärgårdsbornas egna småleder, som Halvfaran, Bytet, Ombyteshällan, där man bytte roddare eller visste att man var på halva vägen till målet, hemmet eller fiskeläget/säljstället för fisken.

Som synes av de här översikterna är många förklaringsmöjligheter aktuella för varje särskilt namn. Man måste bedöma dem var för sig. Det är i själva verket ytterst knivigt men belöningen är en god kunskap om skärgårdens liv, i såväl helg som söcken. För en marinarkeolog borde sådant vara en självklarhet.

I den alfabetiska listan över intressanta ortnamnled finns en rad tolkningar att gissa på. Men den får inte användas slaviskt. Ett gott och kritiskt omdöme är nödvändigt.

Christer Westerdahl
Örnsköldsvik

Litteratur om skärgårdsnamn. Ett urval

- Bucht, Torsten*: Ortnamnen i Västernorrlands län. Kgl Ortnamnskommissionen.
Calissendorff, Karin: Helgö. I Namn och Bygd 1964 s 105ff. Uppsala.
Crumlin Pedersen, Ole: Søvejen til Roskilde. Historisk Tidsskrift for Roskilde amt 1978. Roskilde.
Ernvik, Arvid: Olof den helige och Eskoleia. Studier i Värmlands medeltidshistoria. Skr. utg. av Värml.mus. Karlstad 1955.
Friberg, Nils: Vägarna i Västernorrlands län 1-2. Medd fr Geogr Inst v Stockholms högskola. Stockholm 1951.
Hess: Uppländsk ordbok (på ULMA i Uppsala)
Hesselman, Bengt: Långheden och Hälsingskogen. Namnstudier kring en gammal färdväg i Namn och Bygd. Uppsala 1930.

- Indrebø, Gustav*: Tjuvholmen Festskr till Qvigstad.
 Stadnamn fraa Oslofjorden. Skr utg av Det No Vid Akad II Oslo 1929.
- Karlsson, Hugo*: Ortnamnen. STFs årsbok Göteborg. Stockholm 1978.
- Karsten, T E*: Svensk bygd i Österbotten nu och fordom. En namnundersökning. I—II Skr ug av Sve Litt sällsk i Finl. Helsingfors 1921.
- Krantz, Claes*: Bronsåldersrösena som sjömärken. Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift 1940 Göteborg.
- Lindroth, Hjalmar*: Namnforskningar bland västkustens öar och skär. Pop vet föreläsning vid Göteborgs högskola XIX Göteborg 1921.
 Sjökortet Tjörn. Kust- och skärgårdsnamnen i Göteborgs och Bohus län. Skrift utgiven av Inst för Ortnamn och dialektforskning Göteborg 1922.
- Modéer, Ivar*: Blå Jungfrun i den litterära traditionen. Stranda I Oskarshamn 1927.
 Smäländska skärgårdsnamn. Uppsala 1933.
 Flintan, Flutan och andra namn. Stranda Oskarshamn 1953.
 Nordiska båtnamn. Nysvenska studier XV s 121ff Uppsala 1935.
 Färdvägar och sjömärken vid Nordens kuster. Namntolkningar. Uppsala 1936.
 Namn- och ordgeografiska studier. Uppsala 1937.
 Gamla båtleder i Mönsterås socken. Stranda Oskarshamn 1937.
 Föret vid Uppsala I Namn och Bygd. Uppsala 1944.
 Svenska kustnamn som vittnesbörd om sjöfartsförbindelser med utlandet. Saga och sed, Kgl Gusta Ad akad årsbok. Uppsala 1945.
 Skeppsnamn och skärgårdsnamn. Stockholm 1956.
- Ohlsson, Bertil*: Blekingekusten mellan Mörrums- och Ronnebyån. Namnhistoriska undersökningar.
- Olsson, Ingemar*: Snäcknamn på Gotland. Fornvännen 3—4 1972 Stockholm.
Pamp, Bengt: Ortnamn i Sverige. Lund 1970.
- Rietz, Joh E*: Svenskt dialektlexikon I—II, III Reg och rättelser (E Abrahamsson 1955) 1862—67.
- Rostvik, Allan*: Har och harg. Uppsala 1967.
- Solheim, Suale*: Nenningsfordommer ved fiske. Det No Vid sk Akad Oslo 1940.
- Stahre, Nils Gustaf*: Stängskäret, Kåksna och Kummelberget. Studier över ortnamn från Stockholms skärgård. Stockholm 1952.
- Ståhl, Harry*: Ortnamn och ortnamnsforskning. Uppsala 1971.
- Söderwall, K*: Ordbok öfver svenska medeltidspråket. Lund 1884.
- Vendel, H*: Ordbok öfver de östsvenska dialekterna. Helsingfors 1904.
- Westerdahl, Christer*: Ortnamnen i Tyrestatrakten. Tyresta. Stockholm 1976.
 Förhistoria. Strandningar. I Gotska Sandön — en tvärfacklig beskrivning (red Rehnström/Westerdahl) Stockholm 1977.
 Inventering av muntliga uppgifter om äldre skeppsvrak och andra marin-
 arkeologiska fornlämningar. Fornvännen 3—4/76. Stockholm 1977.
 Vrakjakt i norr. Sjöhistorisk årsbok 1975—76. Stockholm 1977
 Om äldre vänersjöfart. En introduktion. I Götene kulturnämnds småskrifter
 1/2. Götene 1978.
 Medeltida sjöleder och ortnamn. Tjustbygden. Västervik 1978.
 Något om salta namn i Hälsinglands kusttrakter. Hälsingerunor 1978.
 Marinarkeologisk inventering — med utgångspunkt från ett norrländskt exem-
 pel C-1 upps i ark vid Stockholms universitet 1978.
- Westman, Ivar*: Nyländska önamn I Västra och mellersta samt östra Nyland
 intill språkgränsen. Helsingfors 1935.
- Wickberg, Erik*: Havets folk. Gefle Dagblad hemb bibl nr V. Gävle 1954.
- Widmark, Gusten*: Ordet bor som appellativ och ortnamnselement. Namn
 och Bygd. Uppsala 1958.
- Zilliacus, Kurt*: Ortnamnen i Houtskär. Skr utg av Sve Litt sällsk i Finland.
 Borgå 1966.
 Sydvästfinländska skärgårdsnamn. Borgå 1968.

Tillägg: *Hellberg, Lars*: Forn-Kalmar. I Kalmar stads historia
 1980. Se även upps. i THE VIKINGS
 Uppsala 1977.